

**Nikola Kujundžić – Ante Škrobonja
– Milan Glibota – Petra Gašparac
„LIBAR OD LIKARIJ“ DON PETRA KAŠTELANA**

Hrvatsko znanstveno društvo za povijest zdravstvene kulture – Medicinski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2011., 222 str. [Biblioteka AMHA, knj. 7.]

Godine 2011., sedma u nizu *Prilozi povijesti zdravstvene kulture* Biblioteke AMHA, objavljena je knjiga „*Libar od likarij*“ don Petra Kaštelana, koju su priredili Nikola Kujundžić, Ante Škrobonja, Milan Glibota i Petra Gašparac. Njome se nastavlja praksa objavljivanja i prezentiranja tzv. ljekaruša, zbirke recepata i uputa o liječenju, koje su se prepisivale, dopunjavale i čuvale pretežno u samostanima. Njihova je sudbina različita: dok su jedne očuvane u državnim arhivima ili arhivu HAZU-a, druge se kriju u nepoznatim privatnim arhivima i zbirkama.

Ljekaruše su vrijedan izvor za istraživanje (hrvatske) povijesti narodne medicine, ali i predmet brojnih drugih, multidisciplinarnih i interdisciplinarnih, istraživanja, ponajprije filoloških. Tako je, primjerice, prigodom recentna priređivanja za tisak latiničkih *Karlobaških ljekaruša* ustanovljeno da je za omot njihovih korica poslužio fragment nekoga hrvatskoglagoljskoga teksta, koji je u svojoj znanstvenoj obradi Sandra Sudec identifi-

rala kao dio temporalna dosad nepoznatoga hrvatskoglagoljskoga misala s kraja XIV. ili početka XV. stoljeća. Razložno je pretpostaviti da se slična važna otkrića mogu pronaći i u dosad neobjavljenim izvorima, zbog čega je osobito važno njihovo sustavno istraživanje.

Najstarije su takve zbirke receptata i uputa za liječenje nastale u XIV. stoljeću, a iz kasnijih je razdoblja, osobito VIII. stoljeća, kada je nastala i Kaštelanova ljekaruša, sačuvan veći broj. Unatoč tomu inicijativa je objavljivanja „*Libra od likarij*“ don Petra Kaštelana vrlo pohvalna. Njezinom je objavom Ljekaruša očuvana od uništenja i zaborava, a znanstvenicima i zainteresiranoj široj javnosti omogućen je uvid i pristup tome dragocjenom izvoru. Knjiga je strukturirana u četiri poglavlja, a na kraju je priložen sažetak na hrvatskome i engleskome jeziku.

U uvodnome poglavlju, *Libar od likarij – ljekaruša don Petra Kaštelana iz 1776. godine* (str. 7.–32.), autori predstavljaju Kaštelanovu ljekarušu. Original se nalazi u obiteljskoj zbirci Klementa Lukina, kolekcionara umjetnina rodnom iz Gata (Poljica). Ljekarušu su priređivači faksimila nazvali po njezinu prepisivaču don Petru Kaštelanu, popu glagoljašu rodnom iz Poljica, školovanu u glagoljaškome sjemeništu u Priku. Kaštelan napominje da je riječ o prijepisu rukopisa iz 1765., koji je preveden sa starijega tiskanoga latinskog predloška iz 1640. godine. Poljički su se popovi glagoljaši služili glagoljicom u liturgiji, a ćirilica je bila rezervirana za svjetovne potrebe. Tako je i ova ljekaruša pisana ćirilicom, pismom koje su Hrvati upotrebljavali još od prvih dodira sa staroslavenskom baštinom. Osnovica je književnoga jezika Ljekaruše štokavska. Uzmicanje čakavštine pred sve rasprostranjenijom štokavštinom zamjetno je već u najstarijim prijepisima *Poljičkoga statuta*, hrvatskoga pravnoga spomenika sačuvana u kasnijim prijepisima s kraja XV./poč. XVI. stoljeća. Nakon kratka opisa najvažnijih jezičnih značajki koje su zamijetili, priređivači su priložili *Rječnik manje poznatih riječi i arhaižama*. Slijedi detaljan pregled materijala upotrebljavanih u receptima, i to razvrstanih po podrijetlu (biljno, životinjsko, mineralno), pregled ljudskih i životinjskih bolesti za koje su zapisani recepti, opis načina izrade ljekovitih pripravaka te podaci o mjerama. Svi su nazivi iz Ljekaruše popraćeni najvjerojatnijim odgovarajućim suvremenim nazivom.

Autor drugoga poglavlja, *Kaštelanova patologija u kontekstu aktualne klasifikacije bolesti i srodnih zdravstvenih stanja* (str. 33.–54.), Ante Škrobonja sistematizirao je građu Ljekaruše s obzirom na Desetu međunarodnu klasifikaciju bolesti i srodnih zdravstvenih stanja u onoj mjeri u kojoj je bilo moguće pouzdano utvrditi suvremeni ekvivalent. Usustavljena građa

pokazuje koje su bolesti najviše mučile Poljičane, što se da zaključiti na temelju najzastupljenijih recepata. Najveći se njihov broj odnosi na ozljede, otrovanja i ostale posljedice vanjskih uzroka, bolesti genitourinarnoga i probavnoga sustava te kože i potkožnoga tkiva.

Treće poglavlje, *Transkript „Libra od likarij“ don Petra Kaštelana* (str. 55.–108.), donosi preslovljenje izvornika na latinicu. Ljekarušu je transliterirao Nikola Kujundžić. U jezik predložka nije intervenirao, osim na formalnoj razini pri uređenju predložka po suvremenim pravopisnim načelima (npr. pisanje velikoga i maloga početnoga slova, interpunkcija). Tekst je prilagodio na grafičkoj razini obrojčenjem recepata i izdvajanjem naziva bolesti ili stanja na čije se liječenje upućuje u obliku naslova, koji u izvorniku nisu izdvojeni iz korpusa teksta. Uništeni, oštećeni ili nečitki dijelovi teksta u transliteraciji su označeni višetočjem.

U četvrtome poglavlju, naslovljenu *Pretisak rukopisa „Libar od likarij“ don Petra Kaštelana*, objavljen je faksimil Kaštelanove ljekaruše (str. 111.–220.). Kvalitetnom je reprodukcijom osigurana provjerljivost tekstovnoga preslovljenja na latinicu, a lakše je snalaženje u predložku omogućeno obrojčenjem recepata. Tako je uza svaki recept na margini pridružena brojka u uglatim zagradama, čime se olakšava citiranje i pronalaženje odgovarajućega dijela koji bi istraživaču mogao biti zanimljiv.

Objavom „*Libra od likarij“ don Petra Kaštelana* javnosti je predstavljen još jedan dragocjeni prilog za istraživanje povijesti narodne medicine. Osobito valja pozdraviti sustavno istraživanje, prezentiranje i valoriziranje spomenikâ hrvatskoga ćirilčkoga korpusa, koji je – uz glagoljičku sastavnicu – važan segment hrvatske kulturne baštine, čijim je aktivnim dionikom ćirilica bila tijekom najmanje osam stoljeća hrvatske pismenosti.

Ivana Eterović